

ХАЛКИМИЗ ШУ КУНЛАРДА исёнок шoir Боборахм Машраб юбилейни кенг нишонлашга тайёргарлик кўрмоқда. Тайёргарлик ишлари Тошкентда Ҳабибистон халқ ёзувчиси Хамид Гулом раислигидаги комиссия, шунингдек, Наманган, Андижон вилоятларида вилоят партия кўмитлари ва вилоят ижроия кенгашлари томонидан тўзилган комиссиялар бoshчилигида амалга оширилмоқда. Матбуот, радио, телевидение орқали шoir ижоди халққа етказилмоқда.

Бозорхоннинг пок руҳи ва адабий меросига нисбатан қилган гуноҳлари учун уэр сурайдми. Бу албатта, «хеч бўлмаганидан, кеч бўлса ҳам бўлгани яхши» деганларидек, ёмон эмас. Лекин муаллиф «Тазкирани қаландарон» асарини нашр этиб, Боборахм Машраб ҳаёти ва ижодига оид аввалги чалкашлик, эъдиълати фикрларга аниқлик киритди? Иўқ, албатта. Аввало, журналда «Тазкирани қаландарон»даги Машраб ҳаёти ва фаолиятига бағишланган ҳамма нақдлар нашр қилинмади. Зеро, Богистоний «Ило мазкур китоботининг ўн бир боби биродарим ҳазрати шoir Машраби мажзуб шахиди

1657-58 йилларда туғилган деб айтиш мумкин» деса, (у бу фикр «Эрк ва матрифат куйчилари» асарига ҳам тақрирлайди). «Тошкент оқшоми» газетасининг 1990 йил 12 февраль сонидида «Мен ҳам инсон насли» мақоласида: «Машраб шахид бўлганда, 70 ёшлардан ошганда, Хулоса, 1640-41 йиллар унинг таваллуд йилга тўғри келади», деб ёзади. Мақолада Богистоний китобидан Машрабнинг ўлидирилиши ҳақидаги лавҳани бутун келтирилган ҳолда, «таваллудларидин эллик етти сана кечиб эрди» жумласини тушириб қолдирилган. Унинг ўрнида: «Шу тариқа, Машраб шахиди атло бўл-

ма-юз суҳбат қуриб ўтириб, уни китоб-хотира ёзишга даъват этади. Китобин эса орадан бир неча йиллар ўтгач боради. Бунга ўхшаш фикрлар номунасосликлар М. Зокиров асарлари билан «Тазкирани қаландарон» асарига бир талай учрайди. Шундай экан, бу гапларнинг қайси бирига ишонмоқ керак? Бундан ташқари, Исҳоқ Богистонийнинг «Тазкирани қаландарон» асари қайси манба асосида нашр этилди? Нашрга тайёрловчининг ёзишча, Оқилхон Зобир ўғли қўлэмани сотмаган, уни ўз ҳузурида қуриб чиқишга руҳсат берган, холос. Агар асар қўлэмасининг фотонус-

тиб, шунда вафот этди». Бу ўринда муаллиф «Девонан Машраб» китобининг қайси нусхалари устида фикр юритаётган экан? Биз кўрган нусхаларда ва масала бошқачорча ёзилган: «Шоҳ Машраб оналарини қоринларида вужудга келдилар. Модароз вали эрдилар. Аммо Наманган шаҳриндидурлар». «Девонан Машраб китобининг бизга маълум қўлэма ва босма нусхаларида Машраб онасининг Наманганда яшаган ва шу ерда вафот этгани кўрсатилган.

М. Зокиров Машрабнинг онаси номини гоҳ Зубайда («Эрк ва матрифат куйчилари», 15-бет), гоҳ Меҳринисо («Мен ҳам инсон насли» деб кўрсатади. Ажабланирлики шундан, ҳар икки ном ҳам Богистонийнинг «Тазкирани қаландарон» тазкирасидан олинади («Волидан азизлари Зубайдо олим» ва «волидан мунаррамалари Меҳринисо отин»).

Бундай бир-бирига зид гаплар «Тазкирани қаландарон»да ва ундан асосий манба сифатида фойдаланган М. Зокиров китоблари, мақолаларида қўллаб учрайди. Буларнинг ҳаммаси «Тазкирани қаландарон» асарининг ишончли манба эканлигига шубҳа туғдиради. Чалкашликлар асосида эса манбаларни синчиқлаб ўрганмаслик этиди.

Профессор Э. Шодиевнинг «Машраб» рисолисида шoirнинг туғилган йили ҳақида тўғри фикрлар айтилган бўлса, унинг таваллуд топан жойи масаласида чалкашлик ва эъдиълати мавжуд. У «Девонан Машраб»нинг муаллифи Пирмат Сеторий эканлиги аниқланганлиги (18-бет), «бу китоба муаллифи шoirнинг замонадони Пирмат Сеторий эканлиги кўччиликка маълум»лигини (32-бет) айтиди. Аммо Машраб билан Илтифнинг йил ҳамсараф бўлгани Пирмат Сеторийнинг «Шоҳ Машраб Наманган шаҳриндидурлар» деган сўзларини инобатга олмади. Машрабни «Андижон вилоятига қарашли бўлган туманларнинг бирини» дунёга келган деб ҳисоблайди (11-бет). Адабиётшунос шoirнинг «Мен таваллуд ўшал фарзанд Намангониман» сатрини ҳам ўзича таълиқ қилди. «Шу сатрининг мазмунига дурустроқ эътибор берсак, — деб ёзади у, — унда «Мен Наманган шаҳрида туғилганман» деган маънодан кўра, «Мен Наманган фарзандининг ўғлиман» деган мазмун аниқ аниқлашилди тугади. Наҳотки, шундай бўлса? «Таваллуд» дегани — туғилиш, дунёга келиш дегани эмасми? Шоир «Мен Наманганда таваллуд топганман» (туғилганман), депганми? Хурматли олимимиз «валлад» билан «таваллуд» сўзининг фарқига борадилар керак, деб ўйлаймиз.

ЯНГИ РУБРИКА

КИТОБИНИГИНИ УҚИДИМ

кетмоқда. Ана шу ҳолим назарда тутиб танкид ва адабиётшунослик бўлими «Китобинигини ўқидим» деб аталган янги рубрикамни очди. Бу рубрика остида қайсибир жихатлари билан (хоҳ жимий, хоҳ салбий) ўқувчи фикрини уйғотган китобларга бағишланган мақолалар босилади. Мақолалар ўқилиш, теран мулоҳазаларга, нозик кузатишларга бой бўлса, аини мудоаодир. Яна шунинг айтиш керакки, ўзи бир оз илгарироқ нашр қилинган бўлса-да, эътибордан четда қолган китобларга ҳам тақрирлар босишимиз мумкин. Бу фикр айниқса кам нусхада чиққан китобларга тегишли.

ТАНКИД ВА АДАБИЁТШУНОСЛИК БУЛИМИ

«МИНГ ТОРЛИ ЎЗБЕКЧА ТИЛИМ—ТАБИБИМ...»

ШУНДАЙ КАМТАР, камсуқум, андишали одамлар бўладими, қандайдир бир лаҳзада бутун шуурингизни мавжлантириб, кўнглингизга эгилки уруғларини экиб ўтганини фаҳмламай қоласиз. Шу лаҳза кечгач, бутун вужудингизни ширин бир орақичи эгаллаб, ўша ажиб онни яна кўмсай бошласиз. Назаримда, ҳассос шoirа Турсуной Содиқованинг шеърлари ана шундай одамларни эслатади. Бу шеърлар юракдаги дардлар, лаззатли туйғуларни самимий ифодалайди.

Айниқса, рамзий тасвир шoirа шеърларида шундай бир самимият билан истифода этиладики, инсон кўнглининг жилвадлари нақадар ранг-баранг эканига яна бир бор тана берасиз: ...Кел, азизим, келгин бехато, Ёна келгуча келгин тўхтамай. Келгини шарт эмасди, аммо Ёзимдан ҳам айрилиб қолмай!.. Бу мисраларда ҳаётда муносиб жуфтини кутиб, кутганини ўзидан ҳам яшироқчи бўлган нақирон лирик қаҳрамон образи таваллуд бўлган.

Шoirанинг «Излай-излай топганим» (Гафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1989) деб аталган тўплами шеърхонларга яхши бир тўғфа бўлди. Маъжмуа яратиб, яшарли фасли — баҳорини мадҳ этувчи «Гул фасли» шеъри билан бошланади. Туғла тўламини еру фалак, Атир ёғар ҳаводан... Шoirа — лирик қаҳрамон табият билан бир жон, бир тана бўлиб, ўзи ҳам табиятнинг бир парчасига айланиб кетади. Нозима табиятнинг оддий ҳодисаси — ёмғир ёғишини ҳам теран идрок этиб, сиз илгараган, шунчаки бир манзара сифатида қабул қилган ҳолининг ўзига хос сирли томонларини нафис сўз воситасида кўз олдингизда яққол гавдалантиради.

Турсуной Содиқованинг аёлларга хос бўлган нозик туйғуларни ўқувчига еткази олиш санъати унинг «Аёл сўзи» шеърлида, назаримда, мукаммал ифода топган. Бу шеър шундай ёзилганки, унинг бирор мисрасини ташлаб ўқиш гуноҳ бўлади, менинча. Ҳар бир мисрадаги сўзлар, ташбеҳлар сараланиб ишлатилган, гоҳ шoirа юраги шундай бир булутки, у ҳар мавж урганда ҳаётбахш жилғачалар ҳосил қилаётгандек, бу жилғачалар эса ўз йўлида учраган табиятнинг ҳар бир заррасига жон ато этаётгандек туюлади кишига: Мағрур туриб севилдик биз, Мағрур туриб севдик биз. Баъзан сизни бой берав чоғ, Мағрур тура билдик биз.

Есим юборди-я ёмғир ниҳоят, Осмон кўнф-длинги заманига очди. Очди-ю, кўнсада кўш балиқ кетди, Очди, эйди ерининг ҳам уйқуси қочди! Дардлашув бошланди, ширинки... гоғ! Бу ҳолдан тонг қолган табият бирдан Ям-йил лажлаб сўзлаб юборди. Ва гўжон гул бўлиб очилди кетди. Силдиниб куш бўлди, бўзлаб юборди, Турфа оҳангларда сочлиб кетди... Маълумки, асарнинг тасвирчанлигини, бадиий қимматини, ифодалигини кўчатириш учун бир нарсанинг номини, белгисини иккинчисига кўчириб, сўзларни кўчма маънода ишлатиш санъатлари мавжуд. Ана шунлардан бири жонлантириш бўлиб, кишиларнинг ҳис-туйғуларини, сўзлаш ва фикрлашлари жонсиз предметларга кўчирилади. «Мана шу хусусият Турсуной Содиқова ва ижодига жуда ўзига хос, бетакорор образларда намоён бўлади. «Мақтуб» силсиласидаги мана бу мисралар шу фикрни тасдиқлайди: Сўнг бош узра кўтарганча тутган каби кўшга Учирмоққа олиб чиқдик кафтимизга қўндириб. Учдингиз-да, кетдингиз сиз юксак парвозни бошлаб, Чаг-чагингиз у ложувард осмонларини тўлдириб.

«Излай-излай топганим» тўплами, менинча, Турсуной Содиқовани шеърхоналарга яна ҳам яқин қилиб қўйди. Кимки, юрагига тўлган туйғунини баён этишга ожизлик қилса, шу китобдаги шеърлар унинг туйғуларига ҳамоҳанг бўла олади. Кимки, таскин итаса, тўпламининг ўқиб таскин топади. Кимки, ҳаётот осмониди учушни итаса, унга ҳам муносиб мисралар елкасини тутди. Кимки, ўтган умрини баҳолай олмаётган бўлса, шoirанинг «Ўғити» ердамга ошқанди. Кимки, дунёдаги энг буюк зот Она мадҳини бетакор қуйламоқчи бўлса, «Муносиб онам» шеъри унинг дилдагини тилига чиқаради. Қайси аёл ўзининг қилмигини чуқурроқ англамоқчи бўлса, «Аёл сўзи» мададор бўлади. Қайси она фарзанди камолотини бекаму кўст бўлиши йўлида хавотирланса, суяниқ итаса, қуйидаги мисралар йўл кўрсатади: Есимни, шарифим-ку аслида — Она, Аммо битта номим эру — Хавотир. Аввало, сен яша мунаввар олам, Боламан ҳам сақла табият — қодир. Ота бул, бошларин силдиги, Осмон, Дарахтар, қўлингиз чўзинг туйғулар. Товонидан қўлла, Замин — Онамжон, Кўнгиң дилларига гулу майсалар! Кўшним, отамдан мерос ҳабибим, Кўлсанг, болаларим бошда кўлгил! Минг торди ўзбекча тилим — табиим, Болағ забонига оналик қилгин!

Қаранг: «кўтарганча», «учирмоққа», «юксак парвозни бошлаб», «чаг-чагингиз осмонларини тўлдириб» сўз ва сўз бирикмалари гўё ҳислар туғенининг парвози жараёнидан дарак бераётгандек тасаввур уйғотди. Турсуной Содиқованинг қайси шеърини ўқиман, унда гоҳ ийманиб, гоҳ шиддатли тўғён билан эгзу инсоний ҳислатларга эга бўлишга чорланаётганингиз ва беҳиётёр бу чорлов кетидан эргашаётганингиз юрагингизни ориқтириб юборди. «Бўёр» туркумидаги шеърлар ёни мана бу мисралар фикримизнинг далилидир. Эй дўст! Мени шунчаки бир боқди демагил, Эшганим шунчаки бир қоқди демагил. Мен келдимми! — Е шоҳ ёки гадо бўлурсан! Е сен деб ўлғум, ё сен адо бўлурсан!

Содиқот СУЛТОНСАИДОВА. Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика институтини умумий тилшунослик кафедрасининг доценти, филология фанлари номзоди

Боборахм Машраб ТАВАЛЛУДИНИНГ 350 ЙИЛЛИГИ ОЛДИДАН ЗИД МАЪЛУМОТЛАР

аъло хотираларига бахш этмушман», дейди. Ҳолбуки, ана шу ўн бир бобдан журналда фақат беш лавҳа (унинг айримлари тўла ҳолда эмас) берилган. Бу лавҳалар Машраб ҳаёти ва ижодига ҳақиқати фикрларини ойдинлаштириш у ёқда турсин, ҳатто айрим масалаларни янада чиғаллаштирилади. Шу ҳақида айрим кузатишларимизни ўртоқлашмоқчимиз.

асаринг бешинчи лавҳасида Машрабнинг қатл дейлиги ҳақида бундай дейилган: «Рамазон шайрининг ўн еттинчи кўни ҳўжратдин бир минг бир оғз йиғирма уч сана кечиб эрди... намозин жумъадин сўнг Шоҳ Машрабин мансурвор сибсат доғрига тортушлар. Андоғ маълум бўлурки, қатли ом мудартинда таваллудларидин эллик етти сана кечиб эрди».

Шундай ҳолини Пирмат Сеторийнинг 1163 ҳўжрий йили Кўконда Мулла Салоҳиддин Мунши томонидан кўчирилган «Китоби китоб» асарига нисбатан ҳам айтиш керак. Бу китобин ҳам М. Зокиров кўрганлигини, ўқилганлигини ва бу қўлэма асарининг ҳозирча мавжуд экани нухаси эканлигини кўрсатиб ўтган, аммо асар қаради, кимнинг қўлида эканлигини сир тутган. Ахир, Машраб ижоди айрим шахсларнинг мулки эмас, балки бутун ўзбек халқининг, бутун башариятнинг мулки, бойлиги-ку?

асаринг бешинчи лавҳасида Машрабнинг қатл дейлиги ҳақида бундай дейилган: «Рамазон шайрининг ўн еттинчи кўни ҳўжратдин бир минг бир оғз йиғирма уч сана кечиб эрди... намозин жумъадин сўнг Шоҳ Машрабин мансурвор сибсат доғрига тортушлар. Андоғ маълум бўлурки, қатли ом мудартинда таваллудларидин эллик етти сана кечиб эрди».

«Тазкирани қаландарон» асарининг яратилиш сабаби ҳақидаги фикрлар ҳам бир-бирига уйғун эмас. М. Зокиров «Эрк ва матрифат куйчилари» китобидида бу ҳақида шундай ёзади: «У устоз Боборахмининг «руҳи поки хотирастиа бир китоб тасниф қилмоқ ниътида эрди». Пирмат Сеторий бу китобин ёзган ва уни «Китоби китоб» асарига Машраби валиюллоҳ» деб атаган.

Пирмат Сеторий Исҳоқ Богистонийга боборан асарига илова қилган мақтубидида Машраб ва унинг яқин дўстлари ҳақида бир китоб тасниф қилишга уни ҳам тартиб қилганлиги, шунинг натижаси ўлароқ, «Тазкирани қаландарон» китоби майдонга келган.

Энди юқоридаги икки санини ҳисоблаб кўрайлик. Машрабнинг қатл этилган йили аниқ: 1123 ҳўжрий (1711 миллиодин).

У эллик етти ёшида қатл этилган бўлса, 1654/55 йили туғилган бўлиб чиқади. У қолда ҳозир шoir таваллудининг 350 йиллигини нишонлашга ўрин қоладими?

«Тазкирани қаландарон» китобидида эса бу масаланинг бошқача таълиқини кўрамиз. Пирмат Сеторий Балх фожиясидан Богистоний ҳўжурига келиб, баҳор ва ёз фаслини унинг ҳўжрасида ўтказди, бўлиб ўтган воқеаларни унга ҳўқия қилиб беради: «Айдики, агар Оллоҳ жонини омон сақлаб, узоқ умр адо қилган бўлса, устоз ашўрларини жамлаб, бир китобот тартиб этимақликдек муборак ниътида эркинини сўзлади. Баъдаз фақирга юзланиб, сиз ҳам кўп мажорави ҳаводис шохиди эрдигиниз. Ул ҳазрати бозоруквор борасинда кўрган биланларингизни битик қилинг дед даъват этир», дейилади.

«Тазкирани қаландарон» китобидида эса бу масаланинг бошқача таълиқини кўрамиз. Пирмат Сеторий Балх фожиясидан Богистоний ҳўжурига келиб, баҳор ва ёз фаслини унинг ҳўжрасида ўтказди, бўлиб ўтган воқеаларни унга ҳўқия қилиб беради: «Айдики, агар Оллоҳ жонини омон сақлаб, узоқ умр адо қилган бўлса, устоз ашўрларини жамлаб, бир китобот тартиб этимақликдек муборак ниътида эркинини сўзлади. Баъдаз фақирга юзланиб, сиз ҳам кўп мажорави ҳаводис шохиди эрдигиниз. Ул ҳазрати бозоруквор борасинда кўрган биланларингизни битик қилинг дед даъват этир», дейилади.

«Тазкирани қаландарон» китобидида эса бу масаланинг бошқача таълиқини кўрамиз. Пирмат Сеторий Балх фожиясидан Богистоний ҳўжурига келиб, баҳор ва ёз фаслини унинг ҳўжрасида ўтказди, бўлиб ўтган воқеаларни унга ҳўқия қилиб беради: «Айдики, агар Оллоҳ жонини омон сақлаб, узоқ умр адо қилган бўлса, устоз ашўрларини жамлаб, бир китобот тартиб этимақликдек муборак ниътида эркинини сўзлади. Баъдаз фақирга юзланиб, сиз ҳам кўп мажорави ҳаводис шохиди эрдигиниз. Ул ҳазрати бозоруквор борасинда кўрган биланларингизни битик қилинг дед даъват этир», дейилади.

«Тазкирани қаландарон» китобидида эса бу масаланинг бошқача таълиқини кўрамиз. Пирмат Сеторий Балх фожиясидан Богистоний ҳўжурига келиб, баҳор ва ёз фаслини унинг ҳўжрасида ўтказди, бўлиб ўтган воқеаларни унга ҳўқия қилиб беради: «Айдики, агар Оллоҳ жонини омон сақлаб, узоқ умр адо қилган бўлса, устоз ашўрларини жамлаб, бир китобот тартиб этимақликдек муборак ниътида эркинини сўзлади. Баъдаз фақирга юзланиб, сиз ҳам кўп мажорави ҳаводис шохиди эрдигиниз. Ул ҳазрати бозоруквор борасинда кўрган биланларингизни битик қилинг дед даъват этир», дейилади.

«Тазкирани қаландарон» китобидида эса бу масаланинг бошқача таълиқини кўрамиз. Пирмат Сеторий Балх фожиясидан Богистоний ҳўжурига келиб, баҳор ва ёз фаслини унинг ҳўжрасида ўтказди, бўлиб ўтган воқеаларни унга ҳўқия қилиб беради: «Айдики, агар Оллоҳ жонини омон сақлаб, узоқ умр адо қилган бўлса, устоз ашўрларини жамлаб, бир китобот тартиб этимақликдек муборак ниътида эркинини сўзлади. Баъдаз фақирга юзланиб, сиз ҳам кўп мажорави ҳаводис шохиди эрдигиниз. Ул ҳазрати бозоруквор борасинда кўрган биланларингизни битик қилинг дед даъват этир», дейилади.

«Тазкирани қаландарон» китобидида эса бу масаланинг бошқача таълиқини кўрамиз. Пирмат Сеторий Балх фожиясидан Богистоний ҳўжурига келиб, баҳор ва ёз фаслини унинг ҳўжрасида ўтказди, бўлиб ўтган воқеаларни унга ҳўқия қилиб беради: «Айдики, агар Оллоҳ жонини омон сақлаб, узоқ умр адо қилган бўлса, устоз ашўрларини жамлаб, бир китобот тартиб этимақликдек муборак ниътида эркинини сўзлади. Баъдаз фақирга юзланиб, сиз ҳам кўп мажорави ҳаводис шохиди эрдигиниз. Ул ҳазрати бозоруквор борасинда кўрган биланларингизни битик қилинг дед даъват этир», дейилади.

«Тазкирани қаландарон» китобидида эса бу масаланинг бошқача таълиқини кўрамиз. Пирмат Сеторий Балх фожиясидан Богистоний ҳўжурига келиб, баҳор ва ёз фаслини унинг ҳўжрасида ўтказди, бўлиб ўтган воқеаларни унга ҳўқия қилиб беради: «Айдики, агар Оллоҳ жонини омон сақлаб, узоқ умр адо қилган бўлса, устоз ашўрларини жамлаб, бир китобот тартиб этимақликдек муборак ниътида эркинини сўзлади. Баъдаз фақирга юзланиб, сиз ҳам кўп мажорави ҳаводис шохиди эрдигиниз. Ул ҳазрати бозоруквор борасинда кўрган биланларингизни битик қилинг дед даъват этир», дейилади.

«Тазкирани қаландарон» китобидида эса бу масаланинг бошқача таълиқини кўрамиз. Пирмат Сеторий Балх фожиясидан Богистоний ҳўжурига келиб, баҳор ва ёз фаслини унинг ҳўжрасида ўтказди, бўлиб ўтган воқеаларни унга ҳўқия қилиб беради: «Айдики, агар Оллоҳ жонини омон сақлаб, узоқ умр адо қилган бўлса, устоз ашўрларини жамлаб, бир китобот тартиб этимақликдек муборак ниътида эркинини сўзлади. Баъдаз фақирга юзланиб, сиз ҳам кўп мажорави ҳаводис шохиди эрдигиниз. Ул ҳазрати бозоруквор борасинда кўрган биланларингизни битик қилинг дед даъват этир», дейилади.

«Тазкирани қаландарон» китобидида эса бу масаланинг бошқача таълиқини кўрамиз. Пирмат Сеторий Балх фожиясидан Богистоний ҳўжурига келиб, баҳор ва ёз фаслини унинг ҳўжрасида ўтказди, бўлиб ўтган воқеаларни унга ҳўқия қилиб беради: «Айдики, агар Оллоҳ жонини омон сақлаб, узоқ умр адо қилган бўлса, устоз ашўрларини жамлаб, бир китобот тартиб этимақликдек муборак ниътида эркинини сўзлади. Баъдаз фақирга юзланиб, сиз ҳам кўп мажорави ҳаводис шохиди эрдигиниз. Ул ҳазрати бозоруквор борасинда кўрган биланларингизни битик қилинг дед даъват этир», дейилади.

«Тазкирани қаландарон» китобидида эса бу масаланинг бошқача таълиқини кўрамиз. Пирмат Сеторий Балх фожиясидан Богистоний ҳўжурига келиб, баҳор ва ёз фаслини унинг ҳўжрасида ўтказди, бўлиб ўтган воқеаларни унга ҳўқия қилиб беради: «Айдики, агар Оллоҳ жонини омон сақлаб, узоқ умр адо қилган бўлса, устоз ашўрларини жамлаб, бир китобот тартиб этимақликдек муборак ниътида эркинини сўзлади. Баъдаз фақирга юзланиб, сиз ҳам кўп мажорави ҳаводис шохиди эрдигиниз. Ул ҳазрати бозоруквор борасинда кўрган биланларингизни битик қилинг дед даъват этир», дейилади.

«Тазкирани қаландарон» китобидида эса бу масаланинг бошқача таълиқини кўрамиз. Пирмат Сеторий Балх фожиясидан Богистоний ҳўжурига келиб, баҳор ва ёз фаслини унинг ҳўжрасида ўтказди, бўлиб ўтган воқеаларни унга ҳўқия қилиб беради: «Айдики, агар Оллоҳ жонини омон сақлаб, узоқ умр адо қилган бўлса, устоз ашўрларини жамлаб, бир китобот тартиб этимақликдек муборак ниътида эркинини сўзлади. Баъдаз фақирга юзланиб, сиз ҳам кўп мажорави ҳаводис шохиди эрдигиниз. Ул ҳазрати бозоруквор борасинда кўрган биланларингизни битик қилинг дед даъват этир», дейилади.

«Тазкирани қаландарон» китобидида эса бу масаланинг бошқача таълиқини кўрамиз. Пирмат Сеторий Балх фожиясидан Богистоний ҳўжурига келиб, баҳор ва ёз фаслини унинг ҳўжрасида ўтказди, бўлиб ўтган воқеаларни унга ҳўқия қилиб беради: «Айдики, агар Оллоҳ жонини омон сақлаб, узоқ умр адо қилган бўлса, устоз ашўрларини жамлаб, бир китобот тартиб этимақликдек муборак ниътида эркинини сўзлади. Баъдаз фақирга юзланиб, сиз ҳам кўп мажорави ҳаводис шохиди эрдигиниз. Ул ҳазрати бозоруквор борасинда кўрган биланларингизни битик қилинг дед даъват этир», дейилади.

«Тазкирани қаландарон» китобидида эса бу масаланинг бошқача таълиқини кўрамиз. Пирмат Сеторий Балх фожиясидан Богистоний ҳўжурига келиб, баҳор ва ёз фаслини унинг ҳўжрасида ўтказди, бўлиб ўтган воқеаларни унга ҳўқия қилиб беради: «Айдики, агар Оллоҳ жонини омон сақлаб, узоқ умр адо қилган бўлса, устоз ашўрларини жамлаб, бир китобот тартиб этимақликдек муборак ниътида эркинини сўзлади. Баъдаз фақирга юзланиб, сиз ҳам кўп мажорави ҳаводис шохиди эрдигиниз. Ул ҳазрати бозоруквор борасинда кўрган биланларингизни битик қилинг дед даъват этир», дейилади.

«Тазкирани қаландарон» китобидида эса бу масаланинг бошқача таълиқини кўрамиз. Пирмат Сеторий Балх фожиясидан Богистоний ҳўжурига келиб, баҳор ва ёз фаслини унинг ҳўжрасида ўтказди, бўлиб ўтган воқеаларни унга ҳўқия қилиб беради: «Айдики, агар Оллоҳ жонини омон сақлаб, узоқ умр адо қилган бўлса, устоз ашўрларини жамлаб, бир китобот тартиб этимақликдек муборак ниътида эркинини сўзлади. Баъдаз фақирга юзланиб, сиз ҳам кўп мажорави ҳаводис шохиди эрдигиниз. Ул ҳазрати бозоруквор борасинда кўрган биланларингизни битик қилинг дед даъват этир», дейилади.

«Тазкирани қаландарон» китобидида эса бу масаланинг бошқача таълиқини кўрамиз. Пирмат Сеторий Балх фожиясидан Богистоний ҳўжурига келиб, баҳор ва ёз фаслини унинг ҳўжрасида ўтказди, бўлиб ўтган воқеаларни унга ҳўқия қилиб беради: «Айдики, агар Оллоҳ жонини омон сақлаб, узоқ умр адо қилган бўлса, устоз ашўрларини жамлаб, бир китобот тартиб этимақликдек муборак ниътида эркинини сўзлади. Баъдаз фақирга юзланиб, сиз ҳам кўп мажорави ҳаводис шохиди эрдигиниз. Ул ҳазрати бозоруквор борасинда кўрган биланларингизни битик қилинг дед даъват этир», дейилади.

«Тазкирани қаландарон» китобидида эса бу масаланинг бошқача таълиқини кўрамиз. Пирмат Сеторий Балх фожиясидан Богистоний ҳўжурига келиб, баҳор ва ёз фаслини унинг ҳўжрасида ўтказди, бўлиб ўтган воқеаларни унга ҳўқия қилиб беради: «Айдики, агар Оллоҳ жонини омон сақлаб, узоқ умр адо қилган бўлса, устоз ашўрларини жамлаб, бир китобот тартиб этимақликдек муборак ниътида эркинини сўзлади. Баъдаз фақирга юзланиб, сиз ҳам кўп мажорави ҳаводис шохиди эрдигиниз. Ул ҳазрати бозоруквор борасинда кўрган биланларингизни битик қилинг дед даъват этир», дейилади.

«Тазкирани қаландарон» китобидида эса бу масаланинг бошқача таълиқини кўрамиз. Пирмат Сеторий Балх фожиясидан Богистоний ҳўжурига келиб, баҳор ва ёз фаслини унинг ҳўжрасида ўтказди, бўлиб ўтган воқеаларни унга ҳўқия қилиб беради: «Айдики, агар Оллоҳ жонини омон сақлаб, узоқ умр адо қилган бўлса, устоз ашўрларини жамлаб, бир китобот тартиб этимақликдек муборак ниътида эркинини сўзлади. Баъдаз фақирга юзланиб, сиз ҳам кўп мажорави ҳаводис шохиди эрдигиниз. Ул ҳазрати бозоруквор борасинда кўрган биланларингизни битик қилинг дед даъват этир», дейилади.

«Тазкирани қаландарон» китобидида эса бу масаланинг бошқача таълиқини кўрамиз. Пирмат Сеторий Балх фожиясидан Богистоний ҳўжурига келиб, баҳор ва ёз фаслини унинг ҳўжрасида ўтказди, бўлиб ўтган воқеаларни унга ҳўқия қилиб беради: «Айдики, агар Оллоҳ жонини омон сақлаб, узоқ умр адо қилган бўлса, устоз ашўрларини жамлаб, бир китобот тартиб этимақликдек муборак ниътида эркинини сўзлади. Баъдаз фақирга юзланиб, сиз ҳам кўп мажорави ҳаводис шохиди эрдигиниз. Ул ҳазрати бозоруквор борасинда кўрган бил

«... Кўларданми, сувданми ё ер тагиндан, Балки сахро баридан, тоғ этагиндан, Бир кун пайдо бўлмаган шу юрт, шу ерда...»

Мақсуд ШАЙХЗОДА

XII аср бошларига келиб, ануштегинлар давлати гуркиради. Қорахитойлар билан ҳисоб-китобни бириктириб қилган, ҳарбий куч-қудратини кучайтирди, бирин-кетин зафарли юришлар қилиб, йигирма етти мамлакатни бўйсундирди. Узини «Искандари Сони» деб улуғлаган хоразмшоҳ Аловоддин Муҳаммад ҳукмронлигининг охирида унинг давлат чегаралари Орол денгизидан тортиб қуйи Сирдарё, шундан Форт қўлтиги, жанубдан то Помир, шарқдан Султон Увайс ҳамда ғарбдан Зағрос тоғ тизмаларигача бўлган ерларга қадар кенгайиб кетди. Лекин шундай зафар-тантаналарга қармай, хоразмшоҳ давлатини қудратли, пой устивор деб бўлмади. Бонси ҳукмронлигининг сўнгги йилларида мамлакатда бошбошдоқлик авж олган, зимдан инқирозга юз тутган эди. Бу ҳақиқат аниқки, Шарқдан эса бошлаган шиддатли тўфоннинг дастлабки аломатлари пайдо бўла бошлаганда, яъни, душман ҳужуми муқаррар бўлиб қолганда ўзини рўйсот кўрсатди.

Хоразмшоҳ ҳеч бир жиддий қаршилик кўрсатмай, ўзининг ганим кучларидан бир мунча усту турган қўшинларини қўл остидаги шаҳарларга бўлиб юборди. Кўп ўтмай янгидан қучли қўшни тўплаш баҳонасида ўзи ҳам Шарқий Хуросон ери томон юзланди.

У дастлаб Балхга бориб у ерда ўз туги остига бир неча туман қўшин тўплашга муваффақ бўла олди, холос. Ундан эса халвайлаб Жайхун яқинидаги Келф орқали Андух вилоятига келди. Шу ерда ҳарбий истеҳком қуриб турар экан: «Бу дарё ганим йўлидаги қудратли ғоз бўлгусидир. Бундан ёв туғу, паша, ҳам Утолмагай, иншооллох», дея ўз-ўзини савтарди шох ичинда. Бироқ аялчанок фурсат қўлдан кетиб, умр паймониси тўлиб турган бўлса-ю, қандай ғоз ҳақида гап бўлиши мумкин?! Боз устига мамлакатдаги Уттор, Синоқ, Жанд, Барчинликент, Бинкент, Хўжанд, Бухоро каби шаҳарларнинг ишол этилганлиги ва ёнинг эндиги қўналиши, Мовароуннаҳрнинг юраги бўлиши Самарқандга қаратилганлиги тўғрисидаги бир-биридан совуқ хабарлар унинг вужудини баттар эзтирди сола бошлади. Хоразмшоҳ шунча таҳликалардан хушёр тортиқ ўринга яна қўллаб хатолағар йўл қўйди. Фурсати ўтиб, зарурати қолмаган бўлса-да, Самарқанд мудофаси учун дастлаб бир туман отлик қўшин жўнатди. Орадан кўп ўтмай ўзини идора қила олай қолган қайсар шох икки туман отлик қўшин жўнатди. Лекин ҳар иккала гада жўнатилган қўшинлар ҳам кўзлаган маррага етиб бормай йўлда пароканда бўлди. Шу билан шохнинг уриниши барбод бўлди.

Жалолиддин отасининг сўнгини ўйлаб қилган бу номақбул ишларидан ошқора ранжиди: — На исевиқка, на совуққа кўнадурсиз. Ягона сизнинг амрингиз бугунги кунда мана шундай ўнлаб бўлмайдурган парокандаликка олиб келимиш. Душман билан руборў бўлмаёқ мағлубат наҳдасин тортоқдамиз! Эмди изимиздин бемаълор мелаётган ганимлар учун ҳеч қандай тасуқ йўқ!!!

Шоҳ ғайрат-шижоатга тўла ўғлининг аламли тазналарини эшитаркан, ортиқча бир сўз ҳам қолмади, балки энди алақадан ёрдам келиб қолишини кутиб бефойда эканлигини ҳис этиб, гўё шикорга отлангандай, унча катта бўлмаган қўшин ва мулозимларни қуршовига Нишопур сари йўналди. У ўз учун хавфсиз маскан топиш ниятида Нишопур ва Бистонда бўлди. Онанс Туркон хотуннинг Илал қалъасида жон сақлаётганини эшитди. У онаси хузурда ланоҳ топишини истамди ва у ердан ҳам жўнаб, Касий денгизи қирғоқларига кетди, ҳамда кимсасиз бир оролга қўнди. Жудилиқ, дарбадарлик, ғам-андуҳлардан хоразмшоҳ тамоман ўзини олдириб қўйди ва касалликка чалиниб қолди. Дарди борган сайн оғирлашган шох ўғилларини хузурига чорлаб, аччиқ қисматдан олди:

— Бизнинг қўл остидадаги шунча вилоятлардан хатто ўзимизга гўр қазимқоқа даги икки қарич ер қолмас-я! Е раббий, бу қандай кўргу-луқ!

Ҳокимият тизгини тутқич бермас асов тулпордай қўлдан чиқди. Қудратли давлатимиз чоқоқидан сўқилди, йўқликка юз тутди. Душманимизнинг мақсоди кундай равшан бўлди. Анинг тиши ила тирноқлари юртимиз заминига қаттиқ ботибдур. Менинг учун ўғлим Жалолиддин, сен ўч оладурсен! Хоразмшоҳлар сулоласи ҳамда давлатни ёлғиз сенига сақлаб қола олурсен. Бу кунларни мен кўрмасам-да, оллоҳ буюрса, авлодларимга қўриш насиб этгай. Шунинг учун мен аввалги қароримни бекор қилдим, тахтимга сени валиҳод этуб тайинладим, — деди. Сўнг дармонсиз кўллари билан ворислик нишонин бўлиши олтин дастали олмас шамишрини олиб, уни тўғич ўғли Жалолиддин Мангубердага тақдим этди. Унг қўли бармоғидан муҳр туширилган олмас кўзлик нақшкор олин узугини ҳам чиқариб, уни ўз қўли билан ўғлининг бармоғига тақиб қўйди. Шох яна бир дақиқа сукут сақлаб

секин қўйнидан найча қилиб ўралган қозони олди-да, вазмин оҳангда деди: — Мана, бу фармон! Сен Хоразмга султон этуб тайинлашимиз-дурсен!

Жалолиддин икки қўли кўксига фармонни оларкан, ўзи йўғу, номинига қолган давлатга эга бўлганлигиндан ичиде дили оғринди. Бироқ, бунни зоҳиран, ботинан ҳам ошқор этмаслик учун отасига миннатдорона бир тарзда фармонни эҳтиром билан лабига босди, сўнг пешонасига текизган қўйи уни очиб ўқимаёқ оҳиста қўйнига солиб қўйди. Шу пайт Жалолиддиннинг нигоҳи атрофдагиларга, иниларига тушди. Аинқиқа, кенжа иниси Узлоқшохнинг юзи совуқданми, ё бошқа нарсаданми чўғдек қип-қизил бўлиб кетганини кўрди...

Хил ўтмай шаҳаншоҳнинг ишораси билан хоразмшоҳлар давлатининг мағрур туғи қўйи индириди. Биринчи бўлиб, Жалолиддин Мангуберди ҳарбий таомилга қўра, туғ қаршида ўнг тиззасига чўққалади-да, унинг осилиб турган учини қафларига олиб, лабига босди ҳамда кўзига суртди. Сўнг мардонавор ўриндан туриб ортга тисланди. Инилари ва саркардалар ҳам навбат билан туғ остига келиб чўқдилар. Хоразмшоҳ ўнчис ҳолда кўзини юмди. Унинг дедари ҳаёт асари йўқолган чехрасида заиф хотиржамлик зоҳир бўлди. У, мажолсизгина бошини бир ёнига буриб, хузурда ҳозир турган, балогат ёшдагиди кенжа ўғиллар Оқшох, Узлоқшохга қарата ингрқоз овозда деди:

— Сизларга айтадурган менинг оталиқ васиятим шулким, оғангиз Жалолиддиннинг илгинди маҳкам тутингиз! Зинҳор оғангиз изимидин чиқмай, аға бўйин товлмай ҳақиқча ҳар ишда, ҳар ерда бўлсун камарбаста, иноқ-иттифоқ бўлингизлар, жигаргўшаларим! Иноқ-итти-фо-оқ! — Шох охири сўзларини бўлиб, базур овоз чиқариб тақрорлади.

Отасининг ахлоли тобора оғирлашиб бораётганини кўрган фарзандларинг юраги янада ғуссага тўлиб-тошди. Фарзандлар бир-бирига савол назари билан қарашди. Оқшох кўзешини тўккан ҳолда деди:

— Хотиржам бўлингиз, қилбоғимиз! Васиятингизни қалбимизга жо этуб, ҳамма нарсадан бохабар бирубор оллоҳ номини сўғиб келтуруб онт ичиб айтмазми, оғамизга шунгй нафасимизга савод содиқ келурмиз. Оғангизнинг амр-фармонларидан асло қилмаёғимиз!!!

Аловоддин Муҳаммад ўғлининг охири сўзини эшитар-эшитмас, оғир иккилалди. Алпанарсадан афсус қилгандай бошини чайқайди. Лаблари беҳитир титраб, ўзича яна нимадир деб вичқирди. Бироқ шохнинг нима деганини ҳеч ким тушунолмади. Ҳаммалари ҳукмдордан маънос кўзларини узмай турар эдилар. Ҳеч ким шохга бир нима дейишга ботинолмади. Кенжа ўғиллар: «Қўлаб-гоҳимиз нима демокчи бўлдиларкин-а, дегандай бир-бирига қаради. Жалолиддиннинг чехраси тунда, аламнок эди. Шохнинг яна айтмоқчи бўлган сўнгги сўзлари унинг бўзига қолди. У бир қалтираб, хушидан кетди. Шу алфозда бир неча дақиқа ўтди. Шох бошқа ўзига қолмади.

Жалолиддин отасининг очик қолган кўзларини қафти қўли юмди. У инилари каби кўз ёши қилмади, аммо отасининг бундай шарофисиз завоул топиши унга қаттиқ таъсир этганди. Унинг қоядек вужуди ғайри табиий бир кучдан титраб кетди. Юрагидаги даҳшат ҳисси чехрасидан шундоқ аён эди. Бу пайтларда қиш ҳам қишлигини қилгандай, осмондан қор кўз очирмай тинимсиз гулплатиб ёғарди.

Фалқининг кайрафторлигини қарангки, ҳали яқин-яқинларда жаҳонни титратган қудратли шохнинг оламдан қўз юмиши-кимсаси бир оролда юз берди. Отасини жон узган ерида дедан этган Жалолиддин ортиқча халвайлаб, икки иниси, яқинлари, аъёнлари ва унча катта бўлмаган қўшин билан биргалликда Мангуберда орқали юриб, шохлиқини равишда жаҳий оёлининг ярилларидан ўтганда оқсон-омон Хоразмга етиб келди. Вақт пешиндан экан эди. Хали ҳам қиш чилласи ҳукм суриб туршишга қарамай, гўё қиш бу ерлардан атайлаб четлаб ўтгандек, ханузгача на қор, на ёлғир ёққан, хаво ҳам худди баҳор мавсумидай, илик-иссиқ, о мон бегубор, қуш чарақлаб турарди.

Жалолиддиннинг Урганча қайтгани тўғрисидаги қувончли хабарини эшитган халқ, уни қутиб олгани шаҳар кўчаларига ошқиди. Урганчликлар Жалолиддинни отидан олиб қўлларига кўтарганларича, ногора, қарнай-сурнай садолари остида то шох саройи — Арки олиғга қаҳар зўр шодивалик билан кузатиб келдилар.

Машҳур Тиллан бокча туташган шох саройида ўзига бек, ўзига хон бўлиб олган оллоқ Хумор Тегин бошчилигидаги қипчоқ амирлари туршарди. Чамаси, улар хоразмшоҳ Муҳаммаднинг ўғлини тўғрисида хабардор бўлсалар ҳам, лекин, янги ҳукмдор этиб Жалолиддиннинг тайинланганлигини билишмас эдилар. Шу боис уларнинг ҳаммаси Жалолиддинга ортиқча рўйхушлиқ кўрсатмай, қипчоқ қабиласининг «ашир» уруғидан бўлмиш Милкат оқадан туғилган кенжа ўғил Кутбиддин Узлоқшохга янги ҳукмдор сифатида тазвиз бажо келтиришга тутиндилар. Узлоқшох ўзини

Етмиш йилки, пахта учун жанг, Кураш борар катта майдонда. Кетмон чопар мисоли эркак Канизақлар Узбекистонда.

Фақат билмас «хўжалари» ким, Қўйилганми ҳаётига нарх?! Кимни боқиб, кимни бой этар? Нечун лоқайд айланади чарх?

Сотиб олган ё босиб олган Билолмасдан ўтар армонда. Узин ёқиб қилмоқда исён Канизақлар Узбекистонда.

Оталари турмасинлар жим, Акалари чиқсин майдонга. Ярашади канизақлармас Маликалар Узбекистонга.

УМИД ЧЕЧАКЛАРИ

Қайси бир дардингни айтиб йиғлайин Эй сен, бобурлари ташлаб кетган юрт. Илонлар, чаёнлар сиққан Ватанга Сигмасдан кўзини ёшлаб кетган юрт.

Бир Бобур кетмади, балки унинг-ла Буюқлар, даҳолар, нодирлар кетди. Бу туркий дунёни битта кафтида Бир қилиб турмоққа қодирлар кетди.

Бу не кун! Рўзи маҳшарму? Зиллатга чулғанди Фаргона.

Чор бозорда чарх уриб хотинлари савдо қилур, Эрлари уч пул учу ёғнига ёлланди, Фаргона.

Оқмас кумуш ирмоқлари, дарёларин бўйнида гул

Тупроги оғу ютиб бойлиги таланди, Фаргона.

«Ҳассасян бир бор йўқотгай кўр» — элда бор ибрат масал,

Уйғонгани чин бўлгуси,

алданмағай энди Фаргона.

четта торти. Шу пайт Жалолиддиннинг ўткир нигоҳи туманот одамлар орасидан болалик чоғидан тортиб ҳарбий яқин санъатидан сабоқ берган ўзининг эри қилин киши, устози, Хўжанд мудофасининг машҳур қаҳромани яғриндор, барбаста саркарда Темур Маликка тушиб беҳад қувониб кетди. У сарой аъёнлари, амирлар ҳамда лашкарлар орасини шакдам қадамлар ила кесиб ўтиб, Темур Малик билан кучоқ очиб кўришди. Бунни кўрган Хумор Тегин ўнг ёнида турган ноиб, миқтидан келган ўрта бўйлик, ялапоқ-юз, кўса Уғул ҳожибни елкаси билан нуқиб, менсимагандай масҳароумуз кулимсираб Жалолиддин томонга ишора қилди: — Кўраёйсизми, ҳожиб жаноблари, ярамаслар яна топишди, — деди унинг қўлига оҳиста. — Э-э, қўяверинг. Қадронлар бир-бирларининг дийдорларига тўйисун. Лекин мен ҳозир бошқа нарсани ўйлайдурмен, амир жаноблари!

Ҳабибулла ЗАЙНИДИНОВ

ТАРИХИЙ ҲИКОЯ

— Масалан! «Ичимдагини топ» демай, бундоқ бир ёрилсанғиз-чи!

— Чунчини, ўзингиз сезмадигизми, нечундур шаҳода Узлоқшох ҳеч қай биримизга илтифот ила боқмаётурганин. Яна бунда бир гап бўлмасайди-ва, дейман-да!

— Э-ҳ-ҳ, хали бор-йўқ ташвишнингиз шул эрдиму! «Хар нарсадин ҳодиксирайдурган одам ўз соғисидин ҳам қўққедур», эркан. Бўлмаган гап, ҳам халв. Нима, билмайдурмиз, Хон оимининг иродаларига биноан оллоҳ раҳмат қилгур шаҳаншоҳ аёло ҳазратлари амр-фармон ила Узлоқшохни валиҳад этуб тайинланлар.

— Шундайлиққа шундайку-я, амир жаноблари, бироқ иш ҳаммиша биз ўйлагондек силлиқ кечавермаслиги ҳам мумкин. Ким билсун, фикри оқимизча, иш чаппасига кетгон бўлмас!

Хумор Тегин яқин ноибининг сўзидан кейин, устидан муздек сўз қуйилгандек анча хушёр тортиди. Зум ўтмай тараузи қўлтигидан тушган каби оёқ-кўли бўшашиб, унинг чўтир, гўшадор юзи бўзариб-қизарди. Бошини сарак-сарак қилди.

Рўпарада одамлар тўпи яна жонланиб қолди. Жалолиддин Темур Маликни бошлади: — Қани, юринг-чи ичкерига...

Улар саройга қараб йўл олдилар. Хумор Тегин, Уғул ҳожиб ва бошқа қипчоқ арқони давлатлари ҳам уларга эргашдилар, Узлоқшохни қўрашган ҳолда қабулхонага киришга интидилар. Танг аҳволда қилиб, пешонадан майда тер томчилари пайдо бўла бошлаган Узлоқшох, ниҳоят, сабри чидмай, бирдан тисланиб қичқирди:

— Ога, ўзингиз буларга бир нима айтинг! Улар ҳеч нимани тушунаётдилар!

Жалолиддин сарой тўрига қўйилган, шохона ҳарор матола билан безатилган тахтага яқинлашди-ю, аммо шу пайт бирдан қалби аланқарди беҳузур бўлиб кетди. «Падари бузурқориманинг бу тахтада ўлтуруб дунёни сўраб турганига ҳеч қанча вақт ўтгани йўқ! Қани, эмди ўшал қудратлиқ олампаоноҳ! Худди кузги ҳазондай тўнғиб, офтобда эриган муздай йўқлиқ қарига сўзиниш билан, У шамширини тўрига тахтага ўтираркан, ўнг қўлини кўтариб йиғилганлардан тинчлик саклашини сўради. Сўнг, қўйнидан отаси томонидан битилиб, муҳри билан имзоланган фармонини чиқарди. Ранг-рўйлари қув ўлган сарой аъён-амалдорлари, амирлар гимирлашиб, бир-бирларига савол назари билан қарашгани ҳол-да Жалолиддинга ўтирилдилар. Хумор Тегин эса, ҳар ерда ҳозир ноизир Уғул ҳожибнинг деб пиқирлади. У ҳам тасдиқ аломати бош силқитиб қўйди. Жалолиддин қабулхонага келганларнинг ҳаммасига бир-бир кўз югуртириб чиққан, заррин популки илға боғланган ўрамни Темур Маликка узатди. — Улуғ амир жаноблари, — деди виқор би-

Бобурнинг белида олис юртларга Хумоюн, Акбаршоҳ, Шоҳжаҳон кетди. Балки Андижонга қаҳ ростилағувчи Осорул атиқца Тожмаҳал кетди.

Ҳайҳотки, Бобуршоҳ ёлғиз кетмади Саркарда сипоҳу салтанат кетди. Жаннат водийларни жоҳилга ташлаб Омаду бахт кетди, эътиқод кетди.

Султон суягига вафо қилмасдан Бир-бирин гўштини еяр бўлдилар. Ёғийлар яйрашиб мурдор оёгин Туркистон юзига қўяр бўлдилар.

Бугун тангри билмас бир ёвуз юҳо Жайхун ва Сайхунни симирмоқдадир. Манглайин шўр босган бу туркий замин

Юрагини қуртлар кемирмоқдадир.

Лекин бу жафокаш тупроқ узра ҳам Умид чечаклари туғилмоқдадир. Фаргона, Андижон, Самарқанду Шош Илохий бир нурга йўғрилмоқдадир.

Бу шеърда на ташбеҳ, на истиора Шикста дилимдан илтижо, холос: Бу кун ҳам бобурлар туғилмоқдадир Уларни авайлаб кучоғингга бос.

Зар сочади, зарҳал сочади Қуёш уфқининг уқаларига. Бир беозор қуюлар оқшом

Анҳорлрнинг ёқаларига. Туриб қолар терак учида Янги чиққан оийнинг ўроғи

У ой эмас, кўнгли шикаста Эрқисларинг эркин байроғи.

лан овозини кўтариб у, — ушбунни барчага ўқуб эшиттирингиз. — Бош устига, шаҳодам. Темур Малик эҳтиром билан ўрамни олиб, хилв элганган қўйи уни лабига босди, кейин пешонасига текизди-да, шохмасдан очиб: — Бунда шикатлиқ султонимиз амр-фармонини ҳазрати олиларнинг муборак фармони битилубдур, — деди ва йўгон, жарангдор овозда ўқиб бошлади.

«ФАРМОНИ ОЛИЙИ ҲУМОЮН

Менким, дунё ва дин таянчи, мусулмон оламнинг амираи ноиб султон хоразмшоҳ Абул Музаффар Аловоддин Муҳаммад соний ибн султон Аловоддин Текашхон, ўзининг авалги қароримни бекор қиламен! Қуръони каримда «Оллоҳнинг буюрғонларига бекаму кўст амал қилинг: Шунда сиз оллоҳни ўзингизга паноҳкор билгайсиз дейилгандай, мен ҳам оллоҳнинг хоҳиш-иродасига амалан ўз ўрнинга, Хоразм тахтига султон этуб кенжа ўғлим Кутбиддин Узлоқшохни эрмас, балки улкан ҳарбий истеъдодага эга бўлиши тўғич фарзанди аржумандим Жалолиддин Мангубердини тайин этамен! Арқони давлат ва фуқарони оллоҳ қаримга нечоғлиқ содиқ бўлса, султон Жалолиддинга ҳам худди шундай саводат кўргузшига ҳамда бўйсунишга қақирамен!

Санаи ҳижриянинг 617 инчи йили, жадий ойининг 7 инчиси, пайшанба кун!

МУҲР ВА ИМЗО

Шохнинг сўнгги фармонини эшитган амиру умароларининг ақллари шошиб, довидираб қолди. Негаки, манфур дашт «қашқирларнинг жонига ора кирадиган пушти паноҳлари бўлиши қангли қавмининг Боёт қабиласига мансуб қипчоқ хони Жонқиснинг қизи — тулкидек айёр ва маккор, бўридек қонхўр, шаддоқ Туркон хотун йўқ эди. Бўлганда ҳам бундай набарасига тиши ўтмаслиги табиий эди. Чунки, Жалолиддин ўғли Аловоддин Муҳаммадга ўшаб унинг изми, чизган чизигидан чиқмай юрадиганлардан эмаслигини яқин билишарди. Шунинг учун улар ишин бахтларига қарши бу тарикка чаппасига айланиб кетишини сира кутмаган эдилар. Уз набатиде Жалолиддин ҳам унча-мунчага жонини қойитмайдиган, ошга ўртоқ, бошга га тўқмоқ бу ўлаксайларнинг ичларидеги бор ёвуз ўй-ниятларини фахиллагандай, тишларини асабий ҳолда гижирлатди. Қабулхонага тўлганлар Темур Малик, собиқ вазири аъзам, донишманд Шаҳобиддин Абу Саъд ибн Ирон аш-Хивакӣ, рубоийнавис, фуқаропарвар Шайх Нажириддин Кўбро, Бадриддин ар-Розӣи, сарой муаррихи ва девон мушййис Шаҳобиддин Муҳаммад ан-Нисовӣ, Аҳмад Хўжандийдан бошқа деварлик кўллари буниси Туркон хотун тарафида эдилар. Улар ичларидан бунга қатъийн норозилиқ билдиришган, янги султонини қонуний ворислиқдан маҳрум этиш учун кўлларида келган ҳамма чоратбадирини кўрмоқ ҳақида ўй сурардилар. Бундай мараз иллатли ишлар уларнинг кўлларида бемалол келар ва бу каби ёвуз ниятларини амалга оширишга хоҳ пинҳона, хоҳ ошқора бўлсин уларнинг суяги йўқ. Хатто улар шох ҳақлиғидеги бир неча бор унинг жонига ҳам қасд қилишга журъат этишган эди-ку!

— Авф эдилар, шаҳодам, қўйилган имзо ҳақиқатан ҳам шаҳаншоҳ олий ҳазратларининг қўлимиздур! Билсак, бўлурму? — гумонсираб сўрашга журъат этди Хумор Тегин.

Жалолиддин Темур Малик қўлидан қарорини олиб у томонга ўтирди.

— Мана, ўшал ёғ босгон кўзунгни каттароқ очиб қара!!! Хумор Тегин ғоз бўйини қўзиб имзо ва муҳрга ишонқирмагандай сиңчилаб қаради. «Ажаб, нақадар жирканчлик малъун одам бу!!!» — Жалолиддин ичиде гоят ғазабланди.

— Хўш! Сенлар бу ерда не ишлар билан шуғулланардирлар! Душманга қарши курашиш ва аниқ муқаррар ҳужумини даф этмоқлик, хатто аларни тор-мор келтирмоқлик борасида шаҳсон сен ўзунг қандайин юмуш-

Муҳлис ЖУРАБОВЕВ ҚИЁС

Мўмин чолга ўхшайди юртим, Одамлари ундан мўминроқ, Бир қўлидан кетмон тумшайди, Бир қўлида андиша-байроқ!

ҚУШЧА

Кўнглимнинг ўз қуши бор — Оддий қушмас, хур қушча. Узгалаарга бўйсунмас — Сор келбатли зўр қушча.

ФАЛСАФА

Тиллар роса узайди, Қўллар тушган хилвираб. Байроқ бугун қўлдамас, Тилда борар хилпираб.

Мен умрининг бир Гулчехра МУРОДАЛИЕВА

У жамолнинг остонасида балки хокмиз, балки — хокистар... Нега кўнғил қуймоқни қўймайс? Нечун лаблар гуноҳни истар?

У йўллардан қўзларим олдим. Тинч қўйинг роҳибу санамлар! ...Ва бандалиқ ҳасратларимда қуршади қўрқоғу ганимлар...

Тун бекор кетмади дардолуд, — Бу кўнғил шунчаки... ғамхона. Биз ўтдик. Бир ҳасдай биз ўтдик, — Кузатди Кун ёна ва ёна! Тун бекор кетмади дардолуд... Билмадик: шу Тақдир ё ҳақими ё пойда чарх урган даввора?

...Худоё! — Ишқ — барҳақ, Ва лекин Айт, нечун бу кўнғил ғамхона?

Мен — кетаман... Дунё — қолади Елкасида ташвиши, дарди. Бир кун елкалари толади Ва мениндек... сўрайди қадрин! Мен кетаман. Дунё? Қолади.

Қолар қуйлар — қўзларим менинг — Қуйлар беҳуд кўнғилдан ғамин...

ларни амалга оширдинг? Ахир сен билимдор амираи лашкарсен-ку? — Жалолиддиннинг қошлари чимирлиб, қорачадан келган чехраси янада тундлашди. Унинг бундай вақоатини биринчи марта кўриб турганларнинг бошидан хуши, учиб, нафаслари ич-ичларига тушиб кетди. Қабулхонада тик этган товуш эшитилмади. Янги султонни ўзича назарига илмай, унга менсимай қараган, мунофиқлик, разиликни ўзига касб қилиб олган Хумор Тегин ҳайрат ичиде яна алмисоқдан қолган тилбеламликка ўтди.

— Ҳаммасини бафуржа кейин айтурмен султоним!.. Ҳозир марҳум олампаоҳимиз, улуг падари Бузурқорингизнинг дорул фанодин дорул бақога қилган бевақт рихлатларига биз бағоят чуқур ҳамдардлиқ билан қайғурмоқдамиз. Ул зоти олиларини оллоҳ раҳмат қилгай! Сиз аёло ҳазратларини бул тожу тахтада аларнинг фидойи тирағи бўлиши амирларнинг, юрт ақобирларининг шарофини ҳимоя этажадурсиз деган умид ҳамда олий шон билан муборакбод этурмиз. Қарамин кенг тангри таолога ҳадисиз шуқурлар қилурмиз. Жалолиддиннинг баттар тоқати тоқ бўлди. — Бул ҳақда душманин ерларимиздин қувиб чиқаргондин сўнг гаплашурмиз. Ҳозир аниқ ишдин гаплашайлик...

Жалолиддин саройеда маралзин, мунофиқлик иллати аввалгидан зиёда кучайиб кетганлигини пайқайди. Лекин бу хусусда кенжроқ маъруди билан шуғулланишини кўнглига тўқиб қўйди.

Жалолиддин шаҳарнинг ҳамма мудофая истеҳкомларини айланиб кўздан кечириб чиқди. Душман пайдо бўлай деб турган қалъис пайтлар бўлишига қарамай кўп ерларда ханузгача жиддий тадбир чоралар амалга оширилмаганини гувоҳи бўл

ОЛАМРАНГ - БАРАНГ...

ХАФТАНОМА САХИФАЛАРИДА Бритилган айрим мулохазаларнинг муаллифлари «Сўнгги пайтларда классик мусиқаларга, махкам услубдаги қўшиқларга эътибор сувайиб кетмоқда...»

«Мен» деб турбдилар. Уларнинг «мен»ни, биз, ўқарлик қилмай, аяқ ва мушоҳада билан тан олишиш...

бодо мен йўғимда эшитишадган бўлсалар ҳам, келишим билан овозини учирларди.

ҳақиқат, олам хилма-хил аралган-ку. Атрофга бир назар солайлик. Нима учун ярашди бир хиллик йўқ?

Мен ўзим қишлоқда ашаддан. Аммо бу саволининг жавобини шаҳар ва қишлоқнинг фарқидан ахтариш нотиғи бўлур эди.

Менинг етти фарзандим бор. Каттаси ўғил. Ҳарбий хизматни тутгани арасида.

Куйлар хотираларимга сингди, уларга жўр бўлиб, замонавий мусиқа асосларининг хилма-хил, ранг-баранг овозларини, ноғохон ҳолазорга кириб қолганда бўлидиган юрқани энтиктирувчи, ширин ҳўста қамровчи, ҳали менга таниш бўлмаган янги товушларни илғаб ола бошладим.

Агар ўрмонда ҳашаротлар чирилдиғи эшитилса, қушларнинг хилма-хил сайроғи бўлса, қушлар дархатларнинг танасини тўқилатиб турмушлари билан уяратгани эшитилса...

Бизгача етиб келган ўрта аср мезмориликнинг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

Авалгига бундай қўшиқлар эшитишни таъбиқладим. Фарзандларим сўзиз, бошларини ҳам қилиб бурғунмига итоат этишди.

Хўш, бизнинг ҳаётимизда ҳам «айфий» вужудга кела бошлади. Болаларимиз эшитишадган қўшиқларни эшитиб қўқиб ҳам кетдик.

Ўрмон қурийд.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

1991 - НАВОИЙ ИИЛИ

Шунингдек, Навоий Астрообда Жомеъ масжидини ҳам бунёд этади ва бошқа кўпгина ободончилик ишлари билан ҳам шуғулланади.

ва катта кутубхона бунёд этилган қолмай, айни пайтда бир қанча хайрли қурилишларини ҳам бошлаб юборади.

Шуни таъкидлаш керакки, Навоий Ҳиротда қурдирган биноларда ҳозирги мезмориликка эришишга ҳаракат қилган ва бунга эришган ҳам.

БОБОКАЛОНМИЯ АЛИШЕР Навоийнинг биуюк шоир ва мутафаккир сифатида яшаш танийми.

Навоий Хуросон музофотида бир қанча булоқлар очдириб, каналлар қаздиради, ариқлар олдириб, қараб ётган ерларга сув чиқаради, ҳовузлар, қудуқлар қаздиради.

Навоий Ҳиротда қурдирган биноларда ҳозирги мезмориликка эришишга ҳаракат қилган ва бунга эришган ҳам.

Ҳазрат Навоийнинг мезморилик ва санъатга бўлган қизиқишини Самарқанддаги қадимкилар: Регистон майдонидagi ансамбли (Улуғбек мадрасаси ва хонақоҳи, Улуғбек карвонсаройи), Темирнинг Жомеъ масжиди, Шохзодани асанбейли, Биҳишон мадрасаси, Фазуллоҳ Абдуллаев мадрасаси ва маҳалласи, Фирӯзобод бинолари, Улуғбек расадхонаси, Қўҳаж (Чўпонота тепалиғи), Қосиғия ва бошқа қатор эътибатли, дилқувчоқ манзиллар шoir қавбидан ўчмас жой олади.

Навоий Ҳиротда қурдирган биноларда ҳозирги мезмориликка эришишга ҳаракат қилган ва бунга эришган ҳам.

Навоий Ҳиротда қурдирган биноларда ҳозирги мезмориликка эришишга ҳаракат қилган ва бунга эришган ҳам.

НАВОИЙ ВА МЕЪМОРЧИЛИК

Дарвоқе, Алишер Навоий Самарқандда бўлган чоғида фалкатикунушлик, математика, қишлоқшунослик, муҳандислик илмини ўрганди.

ларини мустақамлашши тезлаштиришга қаратди... 903 йилнинг рамазон ойида (1498 йил апрель-май) биринчи навбатда мақсурининг қулаб тушган гўмбаз ва пештоқни тиклашга амр қилди.

ривожланган. Улар Яқин ва Урта Шарқ шаҳарларидан Самарқанд, Марв, Бухоро, Қўҳаж, Урганч, Ҳирот, Газна, Рай, Бөгдоҳ, Ҳамедон, Исфохон ва шулар каби бошқа шаҳарларда ҳам қурилган.

Уша даврларда темирйилар фахри бўлган Самарқанд Темир ва Улуғбек даврида барпо этилган мезморилик ва боғ-истроҳотчилик санъати намуналари билан жаҳоғи машхур эди.

Шунингдек, Навоий Ҳиротда қурдирган биноларда ҳозирги мезмориликка эришишга ҳаракат қилган ва бунга эришган ҳам.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

Алишер Навоий Ҳиротда мансабдорлик (вазирлик) илларини даъво қилиши, ҳунар ҳақи ва ҳақимлар ишини ҳалқ фаровонлиғига қаратди.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

М. Массон Ҳирот шифохонларининг яна бири ҳукмдорлар хонадонига, яъни Шохрух Мирзо Мавроуннаҳр набраси Мирзо Аллоудавлага тағшили бўлган, деган фикрни билдирди.

Шуни таъкидлаш керакки, Навоий Ҳиротда қурдирган биноларда ҳозирги мезмориликка эришишга ҳаракат қилган ва бунга эришган ҳам.

Бизгача етиб келган ўрта аср мезмориликнинг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

НАВОИЙ ҲАҚИДА Ҳаётининг баъзи намуналарини кўриб, Навоий даври архитектурасининг бағоят мафтункор ва маънодор эканлигини таъбиқ қилдик.

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

Халқимизнинг севимли санъаткори, СССР халқ артисти Олим Ҳужаев Х. Ҳ. Навоийнинг «Бой ила хизматчи» спектаклида Солиҳбой ролин ижро қилган эди. СУРАТДА: спектаклдан лавҳа. Ҳожи она — З. Ходитова, Хонзода — Т. Юсупова.

СУРАТЧИ БИСОТИДАН

Қуни-кеча Абдулла Қодирий номдаги Тошкент Давлат маданият институтида Ўзбекистон ССР Ёшлар ташкилотлари қўмитаси Ўзбекистон ижодий уюшмалари ва институт комсомол қўмитаси билан ҳамкорликда «Ёшлар ва маданий мерос» мавзуда давра суҳбатини ўтказди.

ЎЗБЕКИСТОН ЛЕНИН КОМОСОЛИ МУКОФАТИ ЛАУРЕАТИ, шoir Мухаммад Али «Нури гўмбаз» достонидан парчалар ўқиб, бо асарнинг яратилиш тарихи билан давра иштирокчиларини таништирди.

ЎЗБЕКИСТОН ЛЕНИН КОМОСОЛИ МУКОФАТИ ЛАУРЕАТИ, шoir Мухаммад Али «Нури гўмбаз» достонидан парчалар ўқиб, бо асарнинг яратилиш тарихи билан давра иштирокчиларини таништирди.

